

ЈУХОРСКИ ЗАШИС

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

СВОЈНОВО - КРУШЕВАЦ

2018

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

ЈУХОРСКИ ЗАПИС

УДРУЖЕЊЕ ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ ЛОГОС СВОЈНОВО
ИСТОРИЈСКИ АРХИВ КРУШЕВАЦ

За издавача

Ненад Соколовић
Ненад Васковић

Уредници

др Ивица Тодоровић
проф др Голуб Јашовић
др Иван Бецић
др Љубиша Васиљевић

Уређивачки одбор

др Ивица Тодоровић, научни саветник, претседник, др Момчило Исић, научни саветник, проф др Голуб Јашовић, др Бранко Надовеза, научни саветник, др Иван Бецић, научни сарадник, др Мирослав Поповић, др Љубиша Васиљевић, мр Небојша Ђокић, мр Есад Попара, Љуба Поповић, Ненад Соколовић, Оливера Думић, МА Марија Савић, Миломир Стевић, Драгић Илић, Ненад Васковић.

Стручни редактори

Оливера Думић
Никола Миловић

Адреса издавача

Историјски архив Крушевац, Мајке Југовића 6, 37000 Крушевац

ISBN 978-86-80836-12-6

Тираж: 200 примерака

Штампа: SaTcIP doo, Врњачка Бања

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

ЈУХОРСКИ ЗАПИС

СВОЈНОВО - КРУШЕВАЦ

2018

THEMATIC COLLECTION OF PAPERS

JUHOR'S RECORD

EDITORS

PhD Ivica Todorović,
PhD Golub Jašović, prof
PhD Ivan Becić
PhD Ljubiša Vasiljević

САДРЖАЈ АРХЕОЛОГИЈА

Љ. Васиљевић	9
ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ КУЛТА РИМСКОГ БОГА СИЛВАНА – КАТАЛОГ НАЛАЗА ИЗ ШИРЕГ ОКРУЖЕЊА КОСМАЈА	11
Д. Рашковић	
РАНОВИЗАНТИЈСКА АРХЕОЛОГИЈА У ОКРУЖЈУ КРУШЕВЦА	15
Н. Марковић, Ј. Булатовић, Ј. Јовановић, В. Катић	
БИОАРХЕОЛОШКА ПЕРСПЕКТИВА РАНОНЕОЛИТСКОГ НАЛАЗИШТА БАТАШЕВО	29
Љ. Васиљевић	
АРХЕОЛОШКА НАЛАЗИШТА РЕГИСТРОВАНА ПОРЕД ТЕРМАЛНИХ ИЗВОРА У ОКРУЖЕЊУ СВОЈНОВА	39

ИСТОРИЈА И ЕТНОЛОГИЈА

И. Тодоровић	
ЈОШ О СРПСКОМ ИСТОКУ САЖЕТИ ЕТНОЛОШКИ ОСВРТ	51
Д. Зајић	
НОВАЦ КНЕЗА ЛАЗАРА И МИЛИЦЕ	57
Н. Ђокић, М. Савић	
ЦРКВА СВЕТОГ МИНЕ У ШТАВИ И РУДАРСКИ РЕЈОН БЕЛО БРДО – КОПОРИЋ – БЕЛАСИЦА	61
Ђ. Петковић	
ЈОВАН МИШКОВИЋ О СВОЈНОВУ И НАЈБЛИЖОЈ ОКОЛИНИ	95
М. Поповић	
СТАЊЕ СУДА ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ 1844. ГОДИНЕ	101
Б. Надовеза	
СТЕВАН РАДОСАВЉЕВИЋ БДИН О ПОЛОЖАЈУ СРБИЈЕ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 19. ВЕКА	107
И. Беџић	
ФИНАНСИЈСКА МОЋ АЛЕКСАНДРОВЦА ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА	113
И. Ракић	
ТРЕЋИ ПЕШАДИЈСКИ ПУК У АПРИЛСКОМ РАТУ 1941.	125
М. Бојанић	
БРОЈ НАСТРАДАЛИХ ЦИВИЛА У САВЕЗНИЧКОМ БОМБАРДОВАЊУ СРБИЈЕ 1943-44. ГОДИНЕ: ДОСТУПНИ ПОДАЦИ, ПРОЦЕНЕ И АНАЛИЗА	139

ТЕМНИЋКИ НАТПИС

Г. Јашовић	
ОНОМАСТИКА СЕЛА ГОРЊИ КАТУН КОД ВАРВАРИНА	153
М. Живковић	
“ЗАПИСИ О СРБИЈИ” ЖАРКА ВАСИЉЕВИЋА	163
Д. Стефановић	
СТРАНА ЛЕКСИКА У СПОРТСКОМ ОДЕЉКУ ДНЕВНЕ НОВИНЕ БЛИЦ	169
Г. Јашовић, С. Јовановић	
ТОПОНИМИЈА СЕЛА БОЖЕВЦА КОД ПОЖАРЕВЦА	173
М. Утвић	
О АНТРОПОНИМИЈИ ИБАРСКОГ КОЛАШИНА И О КОЛАШИНЦИМА У СЛИВУ РЕКЕ КОСАНИЦЕ У КЊИЗИ ОНОМАСТИКА СЛИВА РЕКЕ КОСАНИЦЕ ГОЛУБА ЈАШОВИЋА	179
Е. Реџић, М. Дејановић	
ФРАЗЕОЛОГИЈА У ЗБИРЦИ МАЛЕ МЕТОХИЈСКЕ ПРИЧЕ ДРАГУТИНА МИЋОВИЋА	183
Ђ. Петковић	
ТРИ ШТАМПАНА РАРИТЕТА ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ ПРЕДРАТНОГ КРУШЕВАЧКОГ УЧИТЕЉА ЧЕДОМИРА Д. ЈОВАНОВИЋА БАЧИНЦА	191
М. Живковић	
ПЕСНИШТВО ДУШАНА СРЕЗОЈЕВИЋА	203
Д. Стефановић	
МИКРОТОПОНИМИЈА СЕЛА ДОЊИ ЉУБЕШ КОД АЛЕКСИНЦА: ПРИЛОГ ОНОМАСТИЦИ АЛЕКСИНАЧКОГ ПОМОРАВЉА	209

З. Ђурић	
ЗАВИЧАЈНИ ЛАНЦИ БОРИВОЈА УТРИНОВИЋА	215
Г. Јашовић	219
ОНОМАСТИКА СЕЛА КУЗМИНА КОД КОСОВА ПОЉА	
I. Obradović	231
ЋИТАОНИСА „FISCHER”	

THE CONTENT

ARCHEOLOGY	9
Ljubiša Vasiljević AN ATTACHMENT TO THE STUDY OF THE CULT ROMAN GOD SILVAN – A CATALOG OF FINDINGS FROM THE WIDER ENVIRONMENT OF KOSMAJ	11
Dušan S. Rašković EARLY-BYZANTINE ARCHEOLOGY AROUND KRUŠEVAC	15
N. Marković, J. Bulatović, J. Jovanović, V. Katić BIOARCHEOLOGICAL PERSPECTIVE OF THE EARLY NEOLITHIC SITE OF BATAŠEVO	29
Ljubiša Vasiljević ARCHAEOLOGICAL FINDINGS REVIEWED NEAR THERMAL SOURCES IN THE ENVIRONMENT OF SVOJNOVO	39
HISTORY AND ETNOLOGY	49
I. Todorović MORE ABOUT SERBIAN EAST - SUMMARIZE THE ETHNOLOGICAL REVIEW	51
D. Zajić COIN OF PRINCE LAZAR AND MILICA	57
N. Đokić, M. Savić CHURCH OF ST. MINA IN ŠTAVA AND MINING AREA BELO BRDO – KOPORIĆ - BELASICA	61
Đ. Petković JOVAN MISKOVIC ABOUT VILLAGE SVOJNOVO AND THE ENVIRONMENT	95
M. Popović THE STATE OF AFFAIRS IN DISSTRIC COURT OF VALJEVO IN 1844	101
B. Nadoveza STEVAN RADOSAVLJEVIC BDIN ABOUT THE POSITION OF SERBIA IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY	107
I. Becić THE FINANCIAL STRENGTH OF THE ALEXANDROVAC BETWEEN TWO WORLD WAR	113
I. Rakić THE 3RD INFANTRY REGIMENT IN THE APRIL 1941 WAR	125
M. Bojanić ASSESMENT ON NUMBER OF KILLED CIVILIANS IN ALLIED BOMBING OF SERBIA DURING 1943-44.: AVAILABLE DATA, ESTIMATES AND ANALYSIS	139
TEMNIĆ VOTIVE	151
G. Jašović ONOMASTICS OF THE VILLAGE GORNJI KATUN NEAR VARVARIN	153
M. Živković “RECORDS ABOUT SERBIA” BY ZARKO VASILJEVIC	163
D. Stefanović FOREIGN LEXEMS IN SPORTS SECTION OF DAILY NEWSPAPER BLIC	169
G. Jašović, S. Jovanović THE TOPONIUM OF THE BOŽEVAC NEAR POŽAREVAC	173
M. Utvić COMMON RELATIONS BETWEEN IBARSKI KOLASIN AND THE KOSANICA RIVER BASIN IN THE BOOK ONOMASTICS OF THE KOSANICA RIVER BASIN GOLUB JASOVIC	179
E. Redžić, M. Dejanović PHRASEOLOGY IN A COLLECTION NAMED SHORT STORIES FROM METOHIJA WRITTEN BY DRAGUTIN MIĆOVIĆ	183

Đ. Petković THREE PRINTED RARITY FROM THE LEGACY OF PRE-WAR TEACHER ČEDOMIRA D. JOVANOVIĆ BAČINAC FROM KRUŠEVAC	191
M. Živković THE POETRY OF DUSAN SREZOJEVIC	203
D, Stefanović MICROTOPONOMY OF DONJI LJUBEŠ VILLAGE NEAR ALEKSINAC: CONTRIBUTION TO THE ONOMASTICS OF ALEKSINAČKO POMORAVLJE	209
Z. Đurić HOMELAND CHAINS OF BORIVOJA UGRINOVIĆA	215
G. Jašović ONOMASTICS OF THE KUZMIN VILLAGE NEAR KOSOVO POLJE	219
I. Obradović LIBRARY "FISCHER"	231

Др Мирослав Поповић
Филозофски факултет Универзитета у Београду
Библиотека Одељења за историју
miroslav.popovic@f.bg.ac.rs

СТАЊЕ СУДА ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ 1844. ГОДИНЕ

Апстракт: Циљ рада који је пред нама је да представи статистичке податке о Суду Округа ваљевског из 1844. године, прве те врсте који су представљени у званичним извештајима, уз кратак осврт на развој судских институција у обновљеној Србији и историјат Ваљевског окружног суда до 1844. године.

Кључне речи: Суд Округа ваљевског, судство, статистика

Ваљевски суд је прва судска институција у обновљеној, устаничкој Србији и најстарија институција Ваљева. У следећим редовима покушаћемо да представимо, уз претходни увод о организацији српских судских институција у периоду 1804-1838, историјат Ваљевског суда од Првог српског устанка до 1844. године, са тежиштем на подацима о стању суда управо те, 1844. године, када се они јављају у Извештајима Министарства правде.

У току Првог српског устанка, већ од 1804. радило се на оснивању судова. Првим делом акта *Уредбе о суду (Учређенија судејств)* из 1805. године, уређени су мирски (световни) судови. Судство је било четворостепено, тј. постојали су: 1) сеоски суд, 2) кнежински суд, 3) нахијски суд и 4) Велики суд народни. Прва три суда налазила су се у свакој административној јединици (селу, кнежини и нахији), док је четврти суд био сâм Савет.¹

Након обнове српске државности 1815, врховна судска установа од 1823. године до Сретењског устава био је Суд народни сербски са седиштем у Крагујевцу, који су кнез и друге власти често називале Народни суд. За чланове Суда народног сербског кнез је постављао најистакнутије старешине. Суд је укинут 1835, а његове дужности прешле су на Савет, који се делио на Уредбено и Судско одељење. Сретењски устав је предвидео тзв. конфузију власти, јер је Савет, поред тога што је имао законодавну и извршну власт, судио и у трећем степену.² Од 10. октобра 1837. године постоји Велики суд, који је у судској лествици заузимао место између магистрата и Савета. Стварно је у Кнежевини постојало петостепено судство — мировни суд, магистрат, Велики суд, Савет, кнез.³

Нахијски (окружни) судови називани су магистратима до маја 1835, до септембра 1837. године исправничествима, када им је враћен претходни назив. Чланове магистрата (исправничества) кнез је постављао указима, а сасвим ретко дозвољавао је срезовима да путем избора одреде свог представника у овом суду. Суд су чинили председник, три члана, секретар, 2-3 писара, два практиканта и неколико пандура. Ових судова било је колико и округа, мада је понекад један суд покривао два округа. Од краја 1836. усталио се број ових судова (17).⁴

Принуђен Абдулином и Добрњчевом буном у Пожаревачкој нахији, Милош је 1821. основао у Пожаревцу први нахијски суд.⁵ У првој половини двадесетих година кнез Милош је установио нахијске судове у Чачку, Јагодини, Смедереву, Ваљеву и Шапцу, те судове за Нахију рудничку, у Брусници, Ђупријску, у Свилајнцу и ужичко-соколску, у Ужицу. У

1 Р. Љушић, *Вожд Карађорђе*, Београд, 2005, 113.

2 Према Сретењском уставу од 15. 02. 1835. године, судска власт је одвојена од управне и постала је независна; уведено је тростепено судство: окружни суд, Велики (Апелациони) суд и одељење Савета. Требало је да се суди према „Законику српском“, грађанском и кривичном закону, који ће се издати одмах. Устав је остао на снази две седмице, до почетка марта, када је привремено, а 11. априла 1835. и коначно, суспендован. — „Сретењски устав“ (чл. 77-81), у: *Устави Кнежевине и Краљевине Србије 1835-1903*, Београд, 1988, 53-54; Р. Љушић, *Историја српске државности II, Србија и Црна Гора: нововековне српске државе*, Нови Сад, 200, 154.

3 Р. Љушић, *Кнежевина Србија (1830-1839)*, Београд, 1986, 239.

4 *Исто*, 240.

5 Д. Јанковић, *Историја државе и права Србије у 19. веку*, Београд, 1955, 63-64.

Јухорски запис

лето 1826. установљен је Суд за Нахију крагујевачку у Крагујевцу, а октобра 1827. и Суд за Нахију београдску са седиштем у селу Рогачи. Сваки нахијски суд имао је два члана, једног писара и два пандура.⁶ Године 1833, после територијалног увећања за 6 нахија, установљени су нахијски судови у Крушевцу, Алексинцу, Бањи, Књажевцу, Зајечару и Неготину. Суд из Свилајнца је пребачен у Параћин. Од Нахијског ужичког суда одвојен је Соколски суд и у Рогачици смештен за Нахију соколску, подринску.⁷

Уставом из 1838. основане су три врсте судова: у свакој општини «примирителни», у сваком округу по један првостепени и у престоници један апелациони суд. Апелациони суд се искључиво занимао прегледањем и суђењем кривичних предмета и парница у којима су донете пресуде пред нижим судовима, против којих је поднета жалба вишој инстанци. Врховни суд основан је 1846. године и првобитно није био касациони суд (тј. суд који би укидао пресуде нижих судова, већ суд трећег степена, који је разматрао пресуде нижих судова, које је или враћао нижим судовима или сам преиначавало или одобравао). Касациону власт вршио је кнез.⁸ Веома је важна организација окружних судова, јер су они, као првостепени, сносили највећи терет, и од њихове ефикасности у раду зависиле су остале инстанце правосуђа.

Окружни суд био је под непосредном управом Министарства правде. Предвиђено је да суд свака три месеца подноси Министарству правде списак свих вођених кривичних дела и грађанских парница.⁹ То је касније преиначено на једном годишње, а уз њега су се подносили годишњи рачуни.¹⁰ Разлог за покретање ове делатности је вероватно потреба Министарства правде за статистичким подацима, који су улазили у састав њихових годишњих извештаја, а подносили се Државном савету. Ови извештаји представљају основни и кључни извор за историју правосуђа на нивоу читаве Кнежевине.¹¹

Као најстарија ваљевска институција, Ваљевски суд је основан 1804. године, два месеца после ослобођења Ваљева у Првом српском устанку, са задатком да одржава ред и ограничава самовољу појединаца. Први суд у обновљеној Србији је основао прота Матеја Ненадовић и саставио први закон по којем су доношене пресуде. Овај суд је вршио судску, управну и полицијску функцију, а закон по којем су доношене пресуде садржао је одредбе искључиво кривичног и војно-кривичног карактера. Суд је премештен из бившег немачког шанца у Кличевцу у само Ваљево. *Урежденије за Суд вароши Ваљева и Ваљевске нахије* издао је Савет јануара 1809. године. Суд је укинут од септембра 1813, када су Турци окупирали Србију, до априла 1815, када је Ваљево ослобођено од Турака. Пошто је 1815. кнез Милош, према закљученом миру са Турцима, укинуо све окружне магистрате, од 1815. до 1821. и 1822. године судске послове у Србији обављале су управне власти, тј. сеоски и варошки кнезови, срески и нахијски кнезови, а врховну власт је вршила Кнежева канцеларија у Крагујевцу и кнез Милош Обреновић. Јула 1823. године Милош је актом упућеним Јеврему Обреновићу, заповеднику Ваљевске и Шабачке нахије, наредио да се успоставе нахијски судови у Ваљеву и Шапцу. Даље од цркве, која се налазила близу двора Јеврема Обреновића у Ваљеву, на северној страни, налазио се Магистрат нахије Ваљевске. Кнежевски конак (судска зграда) подигнута је 1824. године и налазио се у дворишту зграде Окружног суда у Ваљеву, која се 70-тих година 20. века налазила у Карађорђевој улици и била изграђена почетком 20. века.¹²

6 М. Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842 I*, Београд, 1901, 605.

7 Исто, 614.

8 Р. Љушић, „Законодавни рад Првог намесништва (1839-1840)“, *Историјски гласник* 1-2 (1981), 118-119; Д. Јанковић, *Историја државе и права Србије у 19. веку*, 82-83.

9 *Зборник закона и уредаба Кнежевине Србије I*, Београд, 1840, 182-196.

10 Р. Љушић, „Законодавни рад Првог намесништва (1839-1840)“, 121; Архив Србије, Министарство иностраних дела – внутрено одељење, 1840, V, 36.

11 Први сачувани такав извештај је *Извод рада Попечитељства правосуђа за 1844. и 1845. годину*, Архив Србије, Државни савет, 1846, 458. Подаци о Суду округа Ваљевског за 1844. узети су из *Извештаја*.

12 М. Перишић, *Ваљево, град у Србији крајем 19. века (1870-1903)*, Ваљево, 1997, 136-137; О. Гавриловић, *Ваљевски окружни суд 1815-1865* (Посебна издања / Српска академија наука и уметности, 459. Одељење друштвених наука, 72; Извори српског права, 3), Београд, 1973, 3; Ј. Вујић, *Ваљевски суд 1804-1827*, Гласник Историјског архива Ваљево 1 (1966), 9-64; М. М. Поповић, *Судство у Кнежевини Србији (1839-1869): организација и основе судског поступка*, Београд, 2016, 16-17, 23. О Окружном суду у Ваљеву в. и *Dva veka prvog suda u Srbiji: posvećeno 200-godišnjici osnivanja prvog suda u Valjevu*, priredila Snežana Radić, Beograd, 2004; *Valjevski okružni sud: 1809-2009*, priredio Zdravko Ranković, Valjevo, 2009.

Прве судије Ваљевског суда је изабрао народ на Народној скупштини на Ређином пољу, маја 1804. године, а остале чланове суда у првој половини 19. века постављао је шеф државе. Судије које је постављао кнез Милош били су сеоски, кнежински и нахијски кнезови, виђенији људи, који су добро познавали народ. Чланови суда су у почетку били неписмени, а за правилно функционисање судова ангажовани су писмени писари или секретари, који су испрва већином били из Војводине, попут дугогодишњег секретара Ваљевског суда Василија Јовановића и писара Николе Антоновића. Међу службеницима Ваљевског суда 1841. године налазимо двојицу писара, Атанасија, сина Јеврема Ненадовића, који је унапређен у секретара, и Николу Антоновића, који је из Ужичког премештен у Ваљевски окружни суд. Обојица су завршили нормалне (основне) школе и по неколико разреда гимназије, а знали су и стране језике. Најважнији чланови Ваљевског окружног суда у првој половини 19. века били су прота Матеја Ненадовић, Јовица Милутиновић, Јован Симић Бобовац, Гаја Дабић, Јеврем Ненадовић и други. Када је, после смрти члана Ваљевског окружног суда и старешине Среза тамнавског Павла Симеуновића крајем 1838, кнез Милош поставио за старешину среза, којем је припадало и Ваљево, капетана Аксентија Срећковића, народ се супротставио овом избору. Кнез Милош је новог старешину наметнуо и наредио члану Ваљевског окружног суда Гаји Дабићу да спроведе наредбу и да сазна ко је стајао иза противљења народа Тамнавског среза. Још једна занимљивост догодила се када је 1843. године кнез Александар Карађорђевић, путујући по Србији, јула месеца прошао кроз Ваљевски округ. Државном савету су поднети на одобрење рачуни о кнежевом трошку у Ваљевском округу, и Савет је констатовао августа 1843. да су трошкови велики и претерани, јер у то време је Александар био ван дужности шефа државе, а дефинитивни Портин берат којим је потврђен избор Александра за кнеза стигао је у септембру 1843.¹³

Из године 1841. сачуван је предмет из којег видимо да је Ваљевски суд потрошио 85 кола дрва више него што му је одобрено. Случај је дошао до Министарства правде, Савета и кнеза, те је решено да Ваљевски суд овај вишак дрва плати од својих сопствених средстава, а не од државних пара, пошто ниједан други суд није потрошио толику количину дрва у току зиме.¹⁴ Године 1843. почело се са организацијом радова на оправци зграде Окружног начелства и Суда у Ваљеву, испред које није постојала калдрма, а прозори на згради нису имали капке, а неки су били и разбијени.¹⁵ Познат је и инвентар ствари које су се налазиле у Суду Округа ваљевског 1844. године.¹⁶ Између државе и Јована Обреновића вођена је парница око имовине која је још 1836. године откупљена од Јована Обреновића заједно са његовим конаком. Решавање парнице препуштено је 1845. године Суду Округа ваљевског, који је тужбу Јована Обреновића исте године одбио.¹⁷

Табела 1: ИЗВОД КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРИ СУДУ ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ 1844. ГОДИНЕ

ВРСТА КРИВИЧНОГ ДЕЛА	ПРЕСУЂЕНО	НЕПРЕСУЂЕНО	УКУПНО
Убиство	1		1
Крађе	35	3	38
Блуд	14	3	17
Свађе, туче и псовке	20	3	23
Говор против кнеза и државе	4		4
Горосеча	2		2
Насиље	2		2
Намерна штета	7		7
Скотолоштво	4		4
Преваре	1		1
Кршење уредби	6		6
Непослушност према властима	6	1	7
Свега	102	10	112

13 О. Гавриловић, *Ваљевски окружни суд 1815-1865*, 10-12; Р. Љушић, *Историја српске државности II*, 112-113; Ј. Милићевић, „Уставобранитељски режим 1842-1858“, у: *Историја српског народа V-1*, Београд, 1981, 261. В. и О. Гавриловић, „Ваљевска нахија 1816-1838“, *Гласник Историјског архива у Ваљеву 1* (1966), 65-86.

14 Б. Перуничкић, *Град Ваљево и његово управно подручје 1815-1915*, Ваљево, 1973, 495-497.

15 *Исто*, 555-557.

16 *Исто*, 561.

17 *Исто*, 606-610.

Табела 2: ИЗВОД ГРАЂАНСКИХ ПАРНИЦА ПРИ СУДУ ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ 1844. ГОДИНЕ

ВРСТА ПАРНИЦЕ	ПРЕСУЂЕНО	НЕПРЕСУЂЕНО	УКУПНО
Баштине ¹	15	71	86
Синора	3	9	12
Плачеви и зграде	1	14	15
Воденице	2	11	13
Наследство	13	38	51
Деоба	7	8	15
Дуг	45	72	117
Закуп	4	2	6
Ортаклук	1	9	10
Одустајање од уговора		1	1
Штета	2	12	14
Потрица ²	1	5	6
Накнаде	16	46	62
Загубљена стока	2	2	4
Пупиле ³	1		1
Свега	113	300	413

Према Обраду Гавриловићу, који наводи за извор документа из Ваљевског архива, особље Ваљевског окружног суда 1844. године чинили су председник суда Гаја Дабић, чланови Миливој Томић, Лука Грбовић и Аксентије Срећковић, затим секретар Миша Миленковић у првом полутођу, а од почетка јула 1844. Теодор Мих. Грујовић, те писари Живадин Беловић и Аксентије Тешић и помоћни писар Ђорђе Брдаревић.¹⁸ Следи статистика Ваљевског окружног суда и подаци о запосленима, на основу Извештаја Министарства правде Државном савету за 1844/1845. и шематизма.¹⁹

Уочавамо да је пресуђених кривичних дела било 91%, а непресуђених 9% предмета, те је највећи део кривичних предмета био решен. Највише је било крађа (34%), свађа, туча и псовки (20,5%) и блуда (15,2%). Непресуђених је било кривичних дела крађе, блуда и свађа, туча и псовки, по три случаја за сваку од три категорије, те један нерешен случај непослушности према властима.

Од грађанских парница највише је било вођених због дуга (28,3%), баштине (20,8%), накнаде (15,1%) и наследства (12,3%). Пресуђених парница је било 27%, а непресуђених 73% укупног броја, те је број непресуђених био далеко већи. Највише пресуђених парница било је због дуга (40%), накнаде (14%), баштине (13%), наследства (11,5%), у односу на укупан број пресуђених парница. Највише непресуђених парница било је због дуга (24%), баштине (23,7%), накнаде (15,3%) и наследства (12,7%), у односу на укупан број непресуђених парница.

Број кривичних дела при Суду Округа ваљевског износио је 3% укупног броја при првостепеним судовима.²⁰ Број грађанских парница износио је 6% укупног броја при првостепеним судовима у Србији, пресуђених 3%, непресуђених 10%.²¹

ТАБЕЛА 3: ИЗВОД ПРИМАЊА И ИЗДАВАЊА ЗА ПОТРЕБЕ СУДА ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ ОД МИТРОВДАНА 1843. ДО БУРЂЕВДАНА 1844. ГОДИНЕ У ГРОШИМА И ПАРАМА

Добијено по буџету из Државне касе	Приход од свих канцеларијских трошкова	Потрошено	Каси предато	Свега
	896.2	892.34	3.8	896.2

ТАБЕЛА 4: ИЗВОД ПРИМАЊА И ИЗДАВАЊА ЗА ПОТРЕБЕ СУДА ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ ОД БУРЂЕВДАНА ДО МИТРОВДАНА 1844. ГОДИНЕ У ГРОШИМА И ПАРАМА

Добијено по буџету из Државне касе	Приход од свих канцеларијских трошкова	Потрошено	Каси предато	Свега
	1257.18	864.39	392.19	1257.18

18 О. Гавриловић, *Ваљевски окружни суд 1815-1865*, 15.

19 *Извод рада Попечитељства правосуђа за 1844. и 1845. годину*, Архив Србије (=АС), Државни савет (=ДС), 1846, 458; Љ. А. Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839-1851*, Београд, 1999, 167-168.

20 Према Изводу из статистике кривичних дела за 1844, укупан број кривичних дела при окружним судовима износио је 3555, 2248 пресуђених и 1307 непресуђених.

21 Према Изводу из статистике грађанских парница за 1844, укупан број парница при окружним судовима износио је 6951, пресуђених 3862 и непресуђених 3089.

Видимо да је у периоду од Митровдана 1843. до Ђурђевдана 1844. године готово читав приход од канцеларијских трошкова потрошен, док је у периоду од Ђурђевдана до Митровдана 1844. потрошено 69% укупног канцеларијског прихода суда, а преосталих 31% предат Државној каси.

Председник Суда Округа ваљевског је од 1842. г. био Гаја Дабић.²² Лука Грбовић, стар 49 година, члан Суда Округа ваљевског, ожењен, имао је четворо деце, родом из Мратишића. Био је војвода за време Првог српског устанка и почетком владавине кнеза Милоша, затим две године подручник среског начелника и у периоду 1834-1842. председник Примирителног суда мратишићког. Од 1842. до 1843. начелник је Среза посавског Округа ваљевског, а од 1843. постављен је за члана Суда Округа ваљевског. Школу је учио код калуђера и прилично је знао да чита и пише, те и помало рачуна. Званичне дужности је добро извршавао и био добре нарави.²³

Теодор Мих. Грујовић, стар 21 годину, секретар суда, 1841. практикурао је при Министарству унутрашњих послова и Министарству правде, затим је исте године био практикант Суда Округа ћупријског, а од краја 1841. до 1842. практикант Суда вароши београдске. У периоду 1842-1844. вршио је дужност канцелисте, па писара Суда Округа београдског, да би 1844. био именован за секретара Суда Округа ваљевског.²⁴

Марко Павловић, писар суда, стар 32 године, био је ожењен и имао двоје деце, родом из Душманића у Пожаревачком округу. У периоду 1830-1839. био је прво бесплатежни па платежни практикант при Суду Округа пожаревачког, затим писар 1839-1842. Године 1842, после промене власти у Србији, лишен је државне службе, да би био враћен као писар окружног суда 1843. године. Током 1844. је због политичког преступа провео четири месеца у затвору, па помилован и враћен у државну службу.²⁵

Млађи писар Ваљевског суда 1844. године био је, према шематизму, Христофор Петровић,²⁶ али су подаци у кондуит листи, као и само име и презиме, нечитки. Крста Николић, стар 35 година, био је практикант суда, ожењен и имао једног сина, родом је из Радуша. Од 1838. био је практикант, завршио је нормалне школе, знао да пише и рачуна, био је тачан у извршавању послова и добре нарави, али је укорен од стране Суда 1844. године због неспоразума са секретаром Грујовићем. Аксентије Тешић, стар 19 година, био је практикант, нежењен, грађанин Мионице. Од 1843. именован је за практиканта Суда округа Ваљевског. Завршио је школе у Ваљеву и Београду, био слабе тачности, имао је проблема у службовању и био укорен.²⁷

ТАБЕЛА 5: ГОДИШЊА ПЛАТА ЗАПОСЛЕНИХ У СУДУ ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ 1844. ГОДИНЕ У ТАЛИРИМА

ЧЛАН СУДА	500
СЕКРЕТАР	450
ПИСАР	350
МЛАЂИ ПИСАР	200
ПРАКТИКАНТ	150
	100

Суд Округа ваљевског, као најстарија институција Ваљева и први суд основан у устаничкој држави, заузимао је важно место у мрежи окружних судова у Кнежевини Србији, као и у животу Ваљевског округа. Ваљево и његово управно подручје било је један од важнијих центара обновљене српске државе. Овај рад представља иницијалну капислу за покушај смештања Ваљевског окружног суда у контекст епохе и историје самог Ваљевског округа, те судског система Кнежевине Србије, чему треба посветити систематска истраживања.

²² Љ. А. Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839-1851*, 167.

²³ *Извод рада Попечитељства правосуђа за 1844. и 1845. годину*, АС, ДС, 1846, 458.

²⁴ Исто.

²⁵ Исто.

²⁶ Љ. А. Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839-1851*, 168.

²⁷ *Извод рада Попечитељства правосуђа за 1844. и 1845. годину*, АС, ДС, 1846, 458.

Summary

Miroslav Popović

THE STATE OF AFFAIRS IN DISTRICT COURT OF VALJEVO IN 1844

In this paper are given short introduction about the organization of district courts in the Principality of Serbia from 1804 until the Constitution of 1838, history and statistic data of law-suits, incomes and expenses of District court of Valjevo, and biographies of members of its staff in 1844. District court of Valjevo represented a part of Serbian district court system, which was the the foundation of judiciary in Serbia. Our intention was to mark place and role of this Court in the life of the District, and also in Serbian judicial system, with wish to encourage further research in this area.

